

Алла РЕВТЬ,

*кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри загальної педагогіки та
дошкільної освіти,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

ВПЛИВ СІМ'Ї НА ПРОЦЕС ЗАСВОЄННЯ СОЦІАЛЬНИХ НОРМ ДИТИНОЮ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Людина народжується в умовах соціуму, і соціальні умови створюють рамки, в яких відбувається формування соціально-компетентної особистості, інакше кажучи, її виховання і соціалізація. Соціалізація (від лат. *socialis* – суспільний) – залучення людини до суспільного життя. Соціалізація і виховання в сім'ї значною мірою визначаються панівними у певному суспільстві ідеологічними, політичними, морально-етичними, правовими та іншими поглядами. Процеси соціалізації, сімейної соціалізації та виховання є «надбанням» кожного історичного періоду суспільства. Суспільство, розвиваючись, дає нове не тільки змістове наповнення означених процесів, а й тлумачення самих понять.

Сім'я як базовий інститут соціалізації та виховання, природою призначений для народження та виховання. У ній одній є можливість тонких душевних взаємовпливів і тривалі індивідуальні взаємодії, що поєднується з досить міцною нормативною основою. У сім'ї дитина виявляється включеною у соціальні відносини, які складуть зміст майбутньої особистості. Засадничою матрицею соціалізації особистості в будь-якому типі культури виступає сім'я. Саме їй належить головна і безумовна роль у вихованні та соціалізації дітей, незважаючи на те, що в цих процесах беруть участь й інші соціальні інститути, такі як освіта, наука, мистецтво, релігія.

Як соціальний інститут, сім'я є складним соціальним утворенням, що має специфічну стійку сукупність подружніх, батьківських і родинних стосунків, організаційно оформлену для виконання соціально значущих функцій. Специфічні функції сім'ї, що вирізняють її з-поміж інших

соціальних інститутів, – репродуктивна (народження дітей), екзистенціальна (утримання дітей) та соціалізаційна (виховання дітей) – є об'єктивно необхідними для існування та розвитку як окремого індивіда, так і суспільства загалом, бо забезпечують задоволення різноманітних соціальних потреб, поновлення не лише самого населення, а і його духовного, культурного, морального, освітнього потенціалу.

У соціології базовим у реалізації функції соціалізації дитини також визнається інститут сім'ї, який В. Постовий визначав як «історично-конкретну систему взаємовідносин між подружжям, між батьками та дітьми, як малу соціальну групу, члени якої пов'язані шлюбними або батьківськими відносинами, спільністю побуту і взаємною моральною відповідальністю та соціальна потреба в якій зумовлена потребою суспільства у фізичному і духовному відтворенні населення» [4, с. 16].

Роль сім'ї у житті суспільства важлива і багатогранна тому, що кожна людина впродовж усього свого життєвого шляху є частиною сім'ї, у ній вона народжується, розвивається, дорослішає, виходить із неї і створює нову. Сім'я – найважливіший із феноменів, що супроводжує людину протягом усього її життя. Сім'я є історичним утворенням, найважливішим інститутом, що сприяє як становленню повноцінної соціально активної особистості, так і історичній трансляції культурних, етнічних, моральних цінностей поколінь. Передача зразків поведінки та моделей діяльності здійснювалася завдяки спільній праці різних поколінь та їхньому колективному проживанню, внаслідок чого діти опановували трудові навички та статусно-рольові позиції [2, с. 24].

Сімейна соціалізація є первинною і базовою, оскільки має забезпечити формування соціальної відповідальності та вміння підпорядкувати загальному індивідуальне. Вона протікає впродовж усього життя, проте найінтенсивніше – у дитинстві та юності. У процесі первинної соціалізації нередуковане значення сім'ї. Незважаючи на те, що будь-яка людина відчуває на собі вплив інших людей, і це позначається на її поведінці на всіх етапах життєвого циклу, сімейна соціалізація є одним із найперших і

найважливіших з усіх соціальних процесів, у які «занурюється» дитина з моменту народження [2, с. 129]. І від цього багато в чому залежить її подальший життєвий шлях.

Сім'я є важливим інструментом, який забезпечує не тільки інтеграцію дитини в суспільство, а й визначає пріоритет інтересів і потреб індивіда, його взаємодії із суспільством як повноправного і повноцінного члена. Повноту освоєння соціальних ролей і навичок соціальної взаємодії, співпереживання іншому дає досвід, набутий у батьківській родині. Передача життєвого досвіду старших поколінь, засвоєння культури і зразки поведінки, знань, норм, прийнятих у соціумі і його підсистемах, відбувається у процесі сімейного спілкування. В інкультурації, у формуванні ціннісно-смислової сфери особистості та її становленні як активного суб'єкта соціальної дійсності – соціалізації перша роль відводиться насамперед батькам, які, як правило, виступають першими агентами цього процесу.

У дошкільному віці головними агентами виховання є батько і мати, які здійснюють соціалізуючий вплив на дитину в ході повсякденного сімейного життя. Вирішальними чинниками сімейного виховання є особистісні якості матері й батька, рівень їхньої культури й освіти, світогляд. Величезну роль відіграють стиль подружніх і дитячо-батьківських стосунків. У всіх народів моральні норми, правила, моральні ідеали прищеплюються насамперед у насамперед у сім'ї. Перші моральні цеглинки закладаються в сім'ї протягом перших п'яти років життя дитини. Саме в сім'ї закладаються основи особистості, і вже до вступу до школи багато особистісних характеристик людини мають сформований характер.

Дослідження психологів свідчать, що почуття, які сформувалися в ранньому дитинстві, згодом переносяться на інші об'єкти та інших людей, надаючи кожній людині особливого стилю стосунків із людьми. Ставлення дитини до інших людей, що формується, визначається насамперед ставленням до неї самої рідних і близьких у родині. Під впливом цих відносин формується і її самопізнання. Із самого раннього віку дитина

вчиться у дорослих. Вона вчиться не тільки ходити, говорити, грати, трудитися, а й відчувати, думати, переживати, ставитися до інших людей, до самої себе. Залежно від конкретних обставин життя сім'ї, характеру взаємовідносин між батьками і дітьми, що складається у спілкуванні та спільній діяльності, особливостей сімейного виховання в дітей формуються звичні форми стосунків до інших людей, праці, пізнання навколишнього світу, своїх обов'язків, а також стійкі способи дій, поведінки та діяльності [1, с. 52].

Як чинник соціалізації, сім'я забезпечує безперервний і стійкий вплив, що ґрунтується на емпатійно-родинних почуттях взаємної відповідальності та любові. Сім'я забезпечує можливість передачі соціального досвіду дітям на основі успадкування і в процесі взаємного навчання. У справжній сім'ї кожен здатний одночасно відчувати себе і часткою сімейного цілого, і центром сім'ї.

Підсумовуючи зазначене, можемо сказати, що сучасна наука накопичує дедалі більше даних про роль сімейного виховання і в стимулюванні інтелектуального розвитку дитини: дитина тим швидше набуває необхідних знань, навичок мовлення, мислення, чим змістовнішим і різноманітнішим є спілкування в сім'ї. Тільки виховання в люблячій родині може забезпечити сприятливі умови формування та розвитку для кожної дитини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кононко О.Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід) : монографія. Київ : Стилос, 2000. 336 с.
2. Кравченко Т.В. Соціалізація особистості й соціальне середовище. *Теоретико-методичні проблеми дітей та учнівської молоді* : зб. наук. праць. Київ, 2006. Вип. 9. С. 23–29.
3. Соціалізація особистості : нав. посібник / В.В. Радул, Я.В. Галета. Кіровоград : ФОП Александрова М.В., 2016. 236 с.
4. Постовий В.Г. Тенденції і пріоритети виховання дітей в сучасній сім'ї : монографія. Київ : Інститут проблем виховання АПН України, 2006. 190 с.